

Personalivastase vägivalla ärahoidmine haridussektoris

Sissejuhatus

Vägivald koolides ja muudes haridusasutustes tekitab üha rohkem muret. Ühe ELI 2000. a uurimuse tulemused näitavad, et 4% töötajatest on kannatanud (seest- või väljastpoolt lähtuva) töövägivalla all. Lisaks sellele teatas 12% haridussektori töötajatest endi hirmutamise subjektiks olemisest¹.

Käesolev teabeleht annab haridussektori tööandjatele ja töötajatele praktilist nõu selle probleemiga tegelemiseks. See teabeleht ei käsitle kiusamist ja ahistamist töökaaslaste poolt².

Mis on töövägivald?

Töövägivald on mis tahes vahejuhtum, kus inimest tööil mõnitatakse, ähvardatakse või rünnatakse ja mis seab ohtu tema turvalisuse, tervise, heaolu või töötegemise. See hõlmab solvanguid, ähvardusi, kehalist või psühholoogilist kallaletungi, mille panevad töötava inimese vastu toime inimesed väljastpoolt organisatsiooni. Vägivallal võib olla rassiline või seksuaalne mõõde. Vägivald personali suhtes on tööohutuse ja töötervishoiu küsimus, seda tuleb käsitleda organisatsiooni tasandil. See ei ole üksikisiku probleem.

Vägivallatoiming leiab üldiselt aset olukorras, kus esineb väga suur või allasurutud pinge või surve ning kus kaalul on isiklikud asjad. Konflikt, mida ei ole suudetud asjakohaselt lahendada, võib kasvada vägivallaks. Haridussektori töötajad võivad olla vägivalla ohvrid, kuna kallaletungijad näevad neis institutsiooni või süsteemi "esindajaid".

Õpilased, endised õpilased, lapsevanemad, külalised või sissetungijad võivad käivitada personalivastase vägivalla haridussektoris. Töövägivalla all kannatavad mitte üksnes õpetajad, vaid ka õppeabi- ja hoolduspersonal, koristajad, kokad, sekretärid ning muu abipersonal.

Suure riskiga tegevused

Töötajate vägivallarisk on suurem, kui nende töö sisaldab:

- otsest õpilaste ja/või nende hooldajatega läbikäimist;
- hilist või üksinda töötamist;
- majaväliste või koduviitide tegemist;
- töötamist erivajadustega õpilastega.

Vägivalla tagajärjed

Haridusvägivald mõjutab mitte üksnes vahetuid ohvreid, vaid ka teisi inimesi, kes jagavad sama keskkonda (personal, lapsed ja noorukid). Inimeste, olgu nad siis ohvrid või pealtvaatajad, reageering vägivallatoimingutele võib sõltuda nende isiksusest, õpitud toimetulekustrateegiast, materiaalsest keskkonnast ja organisatsiooni normidest ning reeglitest. Kohene reageering võib olla passiivne (omaks võtmine või hoidumine) või aktiivne (läbirääkimine, enda füüsiline kaitsmine).

Vägivallatoimingute tagajärjed üksikisiku suhtes hõlmavad:

- füüsilist vigastust;
- stressi;
- emotsionaalset traumat;
- abitustunnet;
- motivatsiooni puudumist.

Tööandja/organisatsiooni jaoks on tagajärjeks:

- suurem personali volavus;
- suurenenud absentism ja haiguse tõttu puudumine;
- suuremad kindlustuskulud.

Riskihindamine, preventioon ja kaitse

Tööandjad peavad töötajate tervise ja ohutuse nimel riske hindama ning astuma samme, et neid riske ära hoida või kontrollida³. Selle protsessi saab jaotada reaks sammudeks:

- Kavanda riskihindamine töötajaskonnaga nõu pidades.
- Tuvasta ohud.
- Otsusta, kes, kuidas ja kus võib viga saada.
- Hinda riski taset, tee otsus sammude kohta.
- Astu samme riski kõrvaldamiseks või vähendamiseks.
- Seira ja vaata need sammud üle.

Koolide sotsiaalne vastutus seisneb väärikuse ja austuse põhimõtete eest seismises. Samuti on tööandjate õiguslik kohustus vägivalda ära hoida. Olulised on kooli ametlikud strateegiad ja juhtkonna suhtumine. Mõningate esimeste sammude (nagu vägivallavastase strateegia väljaarendamine, teatamisprotseduurid, väljaõpe ja koolitus) rakendamine võib õigel ajal aidata arendada positiivset organisatsiooniklimat, kus tähtsale kohale on asetatud inimeste ohutus ja väärikus. Levinud on puudulik teatamine vägivallajuhtudest, mis varjab probleemi ulatust.

Vägivalda põhjustab sotsiaalsete, struktuuriliste, organisatsiooniliste või keskkonnaga seotud tegurite kogum, mistõttu probleemil puudub ka üksainus lahendus. Preventioon leiab aset kahel tasandil: vägivallatoimingute esinemise ärahoidmine ja ohvri(te) toetamine, kui juhtum on aset leidnud.

Preventiivlahendusi tuleb rakendada pärast riskihindamist, kasutades seal saadud infot ning vajadusel tehes koostööd õigusaktide täitmist tagavate asutustega.

¹ Third European Survey on Working Conditions 2000. European Foundation for the Improvement of Working Conditions. <http://www.eurofund.ie/publications/Efo121.htm>

² Sellele teemale kohta info saamiseks vt agentuuri teabelehte nr 23. <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>

³ Nõukogu direktiiv 89/391/12. juunist 1989 abinõude kasutuselevõtu kohta töötajate ohutuse ja tervishoiu täiustamiseks, mis on üle kantud kõigi liikmesriikide õigusaktidesse.

Kontrollküsimused 1: Personalivastase vägivalda ärahoidmine

Keskkonna kujundamine

- ✓ Kas nähtavust ja valgustust annab parandada juhul, kui esineb vägivallarisk?
- ✓ Kas külaliste kontrollimise võimaldamiseks saab pääsu töökohale paremini reguleerida ning sissepääsude nähtavust parandada?
- ✓ Kas saab asendada töö- ja tarberiistu, seadmeid ja mööblit, mida saaks relvana kasutada?
- ✓ Kas kehalise kaitse meetmeid (näiteks alarmid) annab parandada?
- ✓ Kas saab pakkuda positiivset materiaalselt keskkonda (näiteks värvid, kliimakontroll)?

Halduskontroll

- ✓ Kas vägivallavastast strateegiat annab parandada ja paremini esile tuua?
- ✓ Kas personal, lapsevanemad ja õpilased on oma õigustest ja kohustustest informeeritud?
- ✓ Kas ohutuskomisjon, mis vaatleb vägivallaküsimusi, on olemas?
- ✓ Kas sobivad protseduurid on paigas juhuks, kui intsident leiab aset? Millal need viimati üle vaadati? Kas registreerimise protsess on piisav, kas registreeritud ülestähendused vaadatakse mudelite või riskide tuvastamiseks üle?
- ✓ Kas töötajate ja juhtkonna vahelist vägivallaprobleemi alast suhtlemist annab parandada?
- ✓ Kas riskihindamine hõlmab sobivalt vägivallaprobleemi?
- ✓ Kas tarvitusele on võetud ohutumad tööviisid (näiteks saatjaks olevad kaastöötajad, hilisõhtune töötamine, järelevalve õpilaste üle võimalusel kahe personaliliikme poolt)?
- ✓ Kas personali tase on õpilaste arvu suhtes piisav personali ohutuse tagamiseks?
- ✓ Kas personal saab oma töömeetodite arendamiseks teha koostööd?
- ✓ Kas tugistruktuurid (näiteks nõuandvad teenistused) on paigas?
- ✓ Kas nõustamiseks on olemas hariduspsühholoogia teenistused?
- ✓ Kuidas vaadatakse kooli territooriumil külaliste järele?

Käitumisstrateegia

- ✓ Kas töötajatele ja õpilastele õpetatakse mittevägivaldset reageerimist ja konflikti lahendamist?
- ✓ Kas õpilased ja lapsevanemad on kaasatud täissallimatuse poliitika arendamisse vägivalla, diskrimineeriva keelekasutuse ja käitumise, kiusamise ja ahistamise suhtes?
- ✓ Kas ühtsuse ja koostöö mõtte arendamist toetatakse?

Teadlikkuse tõstmine ja partnerlus

- ✓ Kas õigusaktide täitmist tagavad asutused on kaasatud asjakohastesse riiklikesse teadlikkuse tõstmise programmidesse?
- ✓ Kas kooli personali, juhtide, lapsevanemate, õpilaste, õigusaktide täitmist tagavate asutuste ja ametiühingute vaheline koostöö on olemas?
- ✓ Kas toetatakse positiivset suhtumist, sallivust ja austust teiste vastu?
- ✓ Kas levitatakse hea tava alast infot?

Kontrollküsimused 2: Kahju minimeerimine pärast vägivallajuhtu

Tähtis on omada hästi teada olevaid protseduure, mida järgida mis tahes vägivallajuhtu puhul sihiga vältida ohvri edasist kiusamist ning piirata tekitatud kahjustust. Selle raames on oluline:

- ✓ mitte jätta töötajat, kes on olnud vägivalla ohver või vägivallaakti tunnistaja, sündmustele järgnevateks tundideks üksinda;
- ✓ tippjuhtkonna kaasamine, et see oleks osavõttlik ja toetaks ohvrit;
- ✓ pakkuda ohvrile otsekohe ja hiljem iga traumaatilise stressi järgsel juhul psühholoogilist tuge (näiteks juhendamist, nõustamist jms);
- ✓ pakkuda ohvrile abi haldus- ja õigusprotseduurides;
- ✓ teiste töötajate teavitamine hoidmaks ära kuulujuttude levimist;
- ✓ korrata riskihindamist, et teha kindlaks, missugused täiendavad meetmed on vajalikud.

Lisateave

Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuuri koduleht asub aadressil <http://agency.osha.eu.int>.

Agentuuri psühhosotsiaalsete tööriskide ärahoidmise alane materjal on aadressil <http://osha.eu.int/ew2002/>.

Agentuuri materjal hea ohutus- ja tervishoiutava kohta haridussektoris asub kodulehel http://europe.osha.eu.int/good_practice/sector/education.

Adapting to change in work and society; a new Community strategy on health and safety at work 2002–2006. European Commission, 2002
<http://europe.osha.eu.int/systems/strategies/future/>

Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuuri teabelehed

Agentuuri teabelehed kõigis Euroopa Liidu keeltes on allalaadimiseks tasuta kättesaadavad kodulehel <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets>.

Teabeleht nr 4 "Töoga seotud luu- ja lihaskonna haigused"
Teabeleht nr 13 "Edukas õnnetuste ärahoidmise ohjamine"
Teabeleht nr 14 "Töoga seotud libisemiste, komistamiste ja kukkumiste ärahoidmine"
Teabeleht nr 22 "Tööstress"
Teabeleht nr 24 "Töövägivald"
Teabeleht nr 31 "Praktiline nõuanne töötajatele võitluses tööstressi ja selle põhjustega"
Teabeleht nr 32 "Kuidas võidelda psühhosotsiaalsete probleemidega ja vähendada töoga seotud stressi"
Teabeleht nr 46 "Töötervishoid ja tööohutus haridussektoris"